

Het voedselmoeras

Experimenteren met natte teelt

Op het terrein van Eetbaar Park, in het Zuiderpark in Den Haag, bevindt zich pilotlocatie 1 van het voedselmoeras. Deze locatie is in het voorjaar van 2021 aangelegd en ingeplant en sindsdien is de pilot in volle gang. Hier testen we het door ons bedachte systeem, monitoren we de gewassen en geven we workshops en rondleidingen.

AUTEUR MAARTEN EPSKAMP

FOTO'S VOEDSELMOERAS

Maarten is landschaps- en permacultuurontwerper en een van de zeven leden van het voedselmoerasteam.

epskamplandschap.nl

Hoe is het project ontstaan?

Het idee voor het voedselmoeras is ontstaan tijdens de jaaropleiding permacultuur 2020-2021 bij het Permacultuur Centrum Den Haag. Een van de opdrachten tijdens de opleiding was het onderzoek naar eetbare, of anderszins voor de mens bruikbare gewassen voor natte grond en in het water. Als groep werden we hier erg enthousiast van en wilden we er het liefst in de praktijk mee aan de slag. We besloten om mee te doen aan een innovatieprijsvraag van organisatie Wij.Land, wonnen een geldprijs en vonden de gemeente bereid om een stuk grond naast het Permacultuur Centrum aan ons in bruikleen te stellen.

Wat zijn de kenmerken van de locatie?

De locatie is gelegen aan de rand van het Zuiderpark, op gemeenteground. Het is niet openbaar toegankelijk, maar op afspraak en tijdens rondleidingen kan het voedselmoeras bezocht worden.

Wat is het doel van het project?

Het grotere doel van het project is om het concept van een voedselmoeras verder te ontwikkelen tot een duurzame, regeneratieve en rendabele alternatieve landbouwmethode, met name voor het veenweidegebied. Met deze methode hoeft het waterpeil niet (of minder) kunstmatig verlaagd te worden, zoals bij gangbare landbouw wel het geval is. Er wordt gewerkt met een combinatie van meerjarige gewassen. Op deze manier willen we bijdragen aan de oplossing van een aantal zeer actuele problemen.

- Uitstoot van broeikasgassen: door aanleg van een voedselmoeras zal, als gevolg van een hoger waterpeil in de veengebieden, de CO₂-uitstoot sterk omlaag gaan.
- De milieuschade die wordt veroorzaakt door de huidige intensieve veehouderij.
- De afname van biodiversiteit in Nederland: een voedselmoeras biedt een grote variatie aan (inheemse) planten waardoor de biodiversiteit sterk zal verbeteren.
- Schade aan woningen en infrastructuur: het voedselmoeras is een vorm van land- en watergebruik waarbij het waterpeil omhoog kan en schade aan woningen en infrastructuur (bijvoorbeeld in en om Gouda) beperkt wordt.

Het concept van een voedselmoeras kan ook toegepast worden in een stedelijke context, bijvoorbeeld in binnentuinen, parken en

privétuinen. Er ontstaan meer betekenisvolle buitenruimtes waaruit voedsel geogost kan worden. Bovendien dragen voedselmoe-rassen bij aan de stedelijke biodiversiteit en bieden ze oplossingen voor wateroverlast en perioden van (extreme) droogte.

Hoe verliep het ontwerpproces?

Tijdens een van de opleidingsdagen maakten we gezamenlijk de basis van het ontwerp. Hiervoor maakten we eerst een analyse van de locatie waarbij onder andere de bezonning, de bodem, de grondwaterstand en de context in beeld zijn gebracht. Op basis hiervan zijn het verloop van het maaiveld (en dus het benodigde grondwerk) en de positie van bomen, struiken en vaste planten in grote lijnen bepaald.

Wat maakt het project tot een permacultuurproject?

De hoofdgedachte van het voedselmoeras als landbouwsysteem is dat de omgang met het land(schap) volledig wordt omgekeerd ten opzichte van de huidige situatie. Het is gebruikelijk om het land en het waterpeil aan te passen aan een bepaalde teelt- en productiemethode (met bijbehorende machines). In plaats daarvan nemen wij de (potentieel) natuurlijke situatie als uitgangspunt en kijken we hoe we daarin een systeem kunnen neerzetten dat is gebaseerd op de opbouw van een moeras(bos), maar dan met (nog) meer eetbare/bruikbare soorten.

De locatie in het Zuiderpark is het eerste voorbeeld waar we getracht hebben de drie ethische richtlijnen van de permacul-tuur, *Zorg voor de mens*, *Zorg voor de Aarde* en *Eerlijk delen*, zowel bij het ontwerp als het beheer en de activiteiten die worden georganiseerd, in ogenschouw te houden. Dit doen we door naast het verbouwen van voedsel ook altijd het verhogen van de biodiversiteit en het delen van kennis en inspiratie na te streven.

Is er een zone 5?

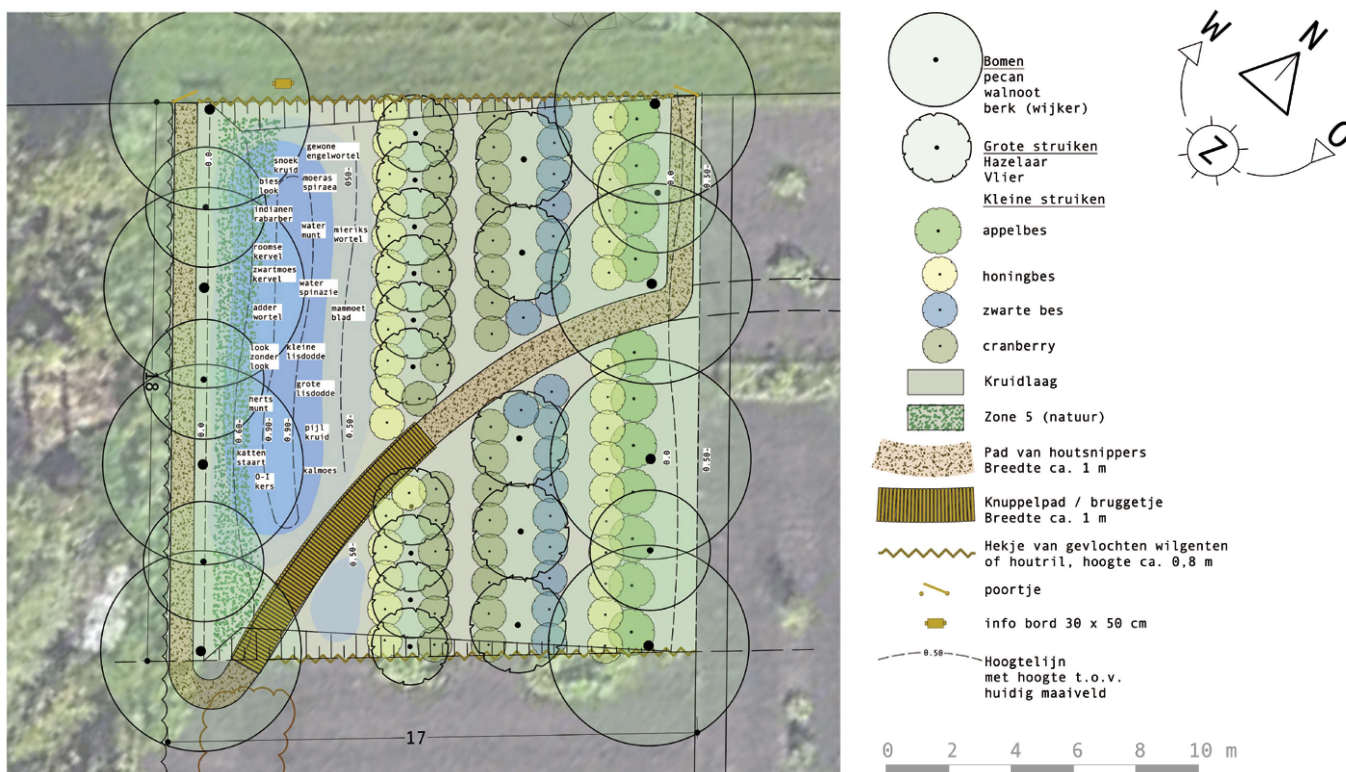
Er is een wilde zone opgenomen tussen het water en de bomenrij aan de zuidwestkant van het terrein. Hier is ondertussen een grote diversiteit aan wilde kruiden ontstaan. Daarnaast laten we op het hele terrein zoveel mogelijk van wat er opkomt aan wilde beplanting, staan. Alleen houtige beplanting wordt weggehaald en planten die de door ons aangeplante soorten beginnen te overwoekeren. Het snoeimateriaal wordt ter plekke gebruikt voor het mulchen van de bodem. Deze aanpak heeft een prachtige, natuurlijke plek opgeleverd met een variatie aan bloesem, zowel in kleur als bloeiperiode, en de aanwezigheid van onder andere veel vlinders, bijen, hommels, libellen en kikkers.

Welke eetbare gewassen staan er zoal?

Wat betreft de vaste (moeras)planten hebben we tot nu toe goede ervaring opgedaan met de grote en kleine lisdodde, kalmoes, moerasspirea, watermunt en snoekkruid. Op het iets drogere gedeelte doen de cranberry en zwarte bes het goed en ook de pecanbomen lijken goed aan te slaan, al kunnen we daar pas in de loop der jaren conclusies over trekken. Een aantal van deze gewassen heeft een bekende toepassing voor bijvoorbeeld thee of jam, terwijl we voor andere planten, zoals snoekkruid, lisdodde en kalmoes, nog zoekende zijn naar een manier waarop deze het best toegepast kunnen worden. Wel is bekend dat deze moeras-planten veel mineralen en ook eiwitten bevatten, waardoor ze goed in een plantaardig dieet passen.

Hoe werkt de organisatie? Hoe is het project georganiseerd?

Van de deelnemersgroep aan de jaaropleiding permacultuur zijn er uiteindelijk zeven personen overgebleven die nu nog betrokken zijn bij het voedselmoeras. We willen ons organiseren

als coöperatie, die waarschijnlijk dit jaar opgericht wordt. Op de pilotlocatie in het Zuiderpark worden werkzaamheden, onderhoud en rondleidingen nu nog op vrijwillige basis door de leden van het voedselmoerasteam opgepakt.

Welke uitdagingen zijn er geweest?

Als het gaat om de huidige locatie, is het voortraject eigenlijk heel erg voorspoedig verlopen. In het afgelopen jaar zijn we tegen een aantal zaken aangelopen waar we vooraf weinig rekening mee hadden gehouden. Een voorbeeld is het waterpeil dat nogal fluctueert, afhankelijk van de neerslag. Dit is leerzaam om te observeren, maar heeft ons ook planten gekost doordat de standplaats hier meer door werd beïnvloed dan ingeschat. Een andere uitdaging is de groei van (draad)alg door de hoeveelheid voedingsstoffen in het water. Hier gaan we onder andere door de aanplant van zuurstofplanten in het water proberen verandering in te brengen. Al deze observaties leveren ook weer gegevens op waarmee we bij vervolgprojecten rekening kunnen houden.

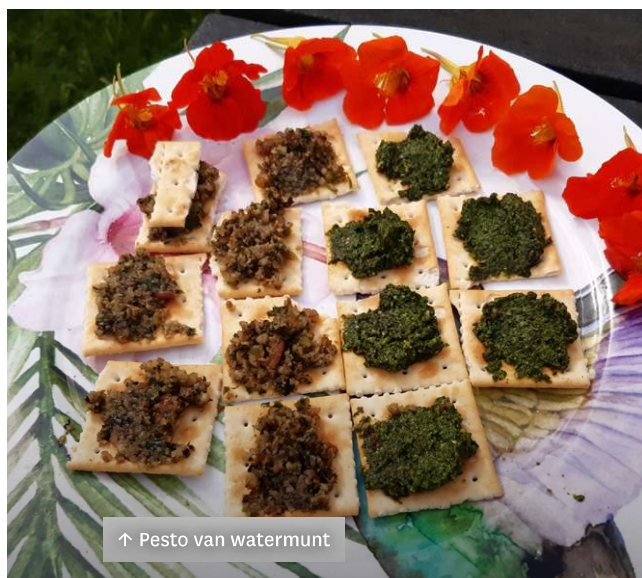
Wat zou je een volgende keer anders doen?

Onze volgende locatie zal een testlocatie op grotere schaal moeten worden, waar we naast de struiken en bomen ook de vaste planten in rijen zullen gaan aanplanten om efficiënt onderhoud en oogst mogelijk te maken.

Als we nogmaals een locatie op een vergelijkbare schaal zouden inrichten, zouden we misschien nog meer inzetten op het testen van beplanting in verschillende omstandigheden wat betreft bijvoorbeeld de waterstand, door rijen aan te planten die haaks op het talud staan. Hiermee zouden we per soort kunnen onderzoeken wat de optimale vochtigheid van de grond is.

Wat zijn de plannen voor de toekomst?

Op het moment zijn we druk bezig om een of twee locaties van circa 1 hectare te realiseren in het veenweidegebied. Hier kunnen we het systeem verder testen en doorontwikkelen om tot een, ook voor de boer, rendabel systeem te komen. Dit kan een duurzaam alternatief bieden voor het huidige landbouwsysteem en zo hopelijk bijdragen aan de transitie naar een regeneratieve en ecologische manier van voedselvoorziening.

↑ Pesto van watermunt

↑ Voedselmoeras na aanleg april 2021

↓ Voedselmoeras voorjaar 2022

Informatie over het project:

Naam van het project: Voedselmoeras Den Haag

Locatie: Eetbaar park, in het Zuiderpark
Den Haag

Grootte: ca. 300 m²

Grondsoort: Overwegend zand, met bijmenging
van klei en veen

Sinds: Voorjaar 2021

Website: voedselmoeras.org